

Badacz zwojów z Qumran

DARIUSZ DŁUGOSZ

Muzeum Luwru, Paryż
darek_dlugosz@yahoo.fr

Profesor Józef Tadeusz Milik, archeolog i badacz sensacyjnego znaleziska – najstarszych rękopisów biblijnych sprzed 2 tys. lat znad Morza Martwego – ciesząc się zasłużoną sławą na świecie, w Polsce pozostaje stosunkowo mało znany. Jego droga życiowa i praca składają się na niezwykłą biografię, stanowiąc dowód wkładu polskich uczonych do nauki światowej

Józef Tadeusz Milik urodził się w 1922 r. na Podlasiu. Po maturze w 1939 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku, jednak w związku z wybuchem wojny studia rozpoczął w 1940 r. w Warszawie. Od października 1944 r. studiował nauki teologiczne i filologiczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które ukończył w 1946 r. podwójnym dyplomem magistra i licencjatem z teologii.

Archiwum J.T. Milik

Józef Tadeusz Milik (z lewej) w towarzystwie Rolanda de Vaux, dyrektora Francuskiej Szkoły Biblijnej i Archeologicznej w Jerozolimie

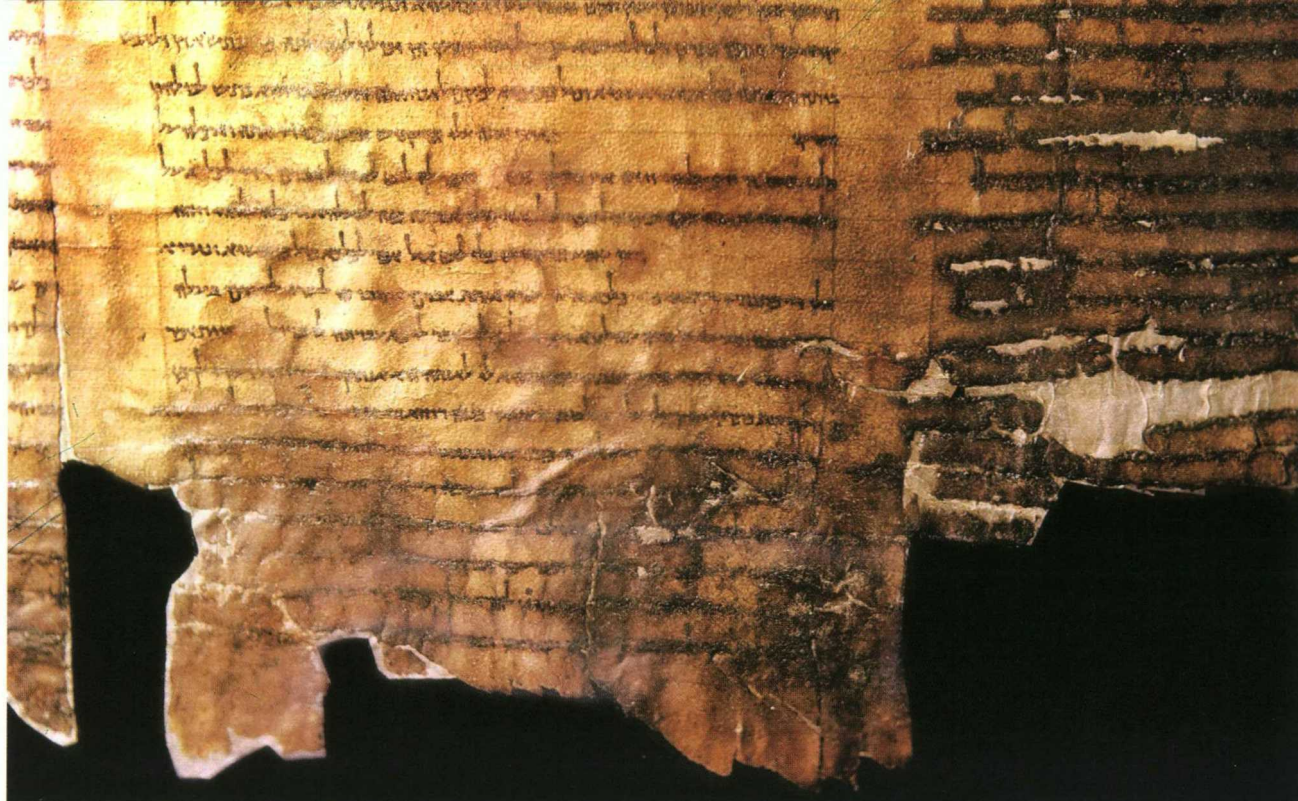
Już w czasie studiów J. Milik ujawnił swoje niezwykle zdolności językoznawcze, publikując artykuły dotyczące polskich wyrażen dialektalnych, a jego znakomita znajomość łaciny, greki, hebrajskiego, aramejskiego i starostowiańskiego upoważniała go do dalszych studiów filologicznych. W 1946 r. J. Milik otrzymał święcenia kapłańskie, a w latach 1946–1950 kontynuował studia z zakresu filologii biblijnej w Rzymie w Papieskim Instytucie Biblijnym, gdzie opanował dodatkowo siedem języków starożytnych – akadyjski, sumeryjski, egipski, arabski, ugarycki, hetycki i gruziński – oraz sześć współczesnych języków europejskich.

Grota w Qumran

Pod koniec lat 40. XX wieku beduińscy pasterze odkryli na pustyni judzkiej w miejscowości Qumran w pobliżu Morza Martwego grootę, a w niej gliniane dzbanki zawierające rękopisy sprzed dwóch tysięcy lat. Był to początek jednego z największych odkryć w archeologii, w którym prof. Milik brał udział jako badacz, filolog i archeolog.

Już bowiem na studiach w Rzymie młody filolog i biblista uległ fascynacji odkrytych w Qumran zwojów, a jego pierwsze świetne przekłady na łacinę i komentarz (m.in. Księgi Reguły) zwróciły na młodego badacza uwagę ówczesnego dyrektora Francuskiej Szkoły Biblijnej w Jerozolimie, dominikanina Rolanda de Vaux. W 1951 r. zaprosił on Józefa Milika do międzynarodowej elitarnej grupy badaczy, znanej pod nazwą Scrollers Team, prowadzącej w latach 1951–56 prace wykopaliskowe w Qumran, oraz do publikacji znalezionych tam najstarszych rękopisów biblijnych Starego Testamentu (III w. p.n.e. – I p.n.e.) i tzw. nie biblijnych zwojów esseńskich.

Początkowo przedmiotem publikacji J. Milika były szczątkowe skrawki tzw. zwojów esseńskich, odkryte przez R. de Vaux i L. Hardinga, dyrektora Departamentu Starożytności Jordanii. Znajdowały się wśród nich liczne komentarze biblijne, apokryfy, teksty prawne i liturgiczne oraz hymny. W tym okresie prof. Milik opracował uniwersalny system identyfikacji rękopisów kumrańskich, używany do dzisiaj we wszystkich publikacjach. Dzięki swoim niezwykłym talentom filologicznym J. Milik stał się badaczem, który wyróżniał się zarówno tempem pracy, jak i rzetelnością przekładów najtrudniejszej grupy rękopisów esseńskich. Był też autorem największej liczby przekładów rękopisów ze zwojów odkrytych w 1952 r., opracował bowiem ponad 160 zwojów na około 800 zidentyfikowanych w tzw. grocie 4Q w Qumran.

East News

Fragment jednego ze zwojów z Qumran (Izrael) nad Morzem Martwym, zawierających najstarsze rękopisy biblijne, których odkrycie było jedną z największych sensacji w archeologii

W świecie wykopalisk

J. Milik brał aktywny udział w pracach wykopaliskowych na stanowisku Khirbet Qumran i Ain Feshkha, gdzie m.in. współpracował przy rysunkach i dokumentacji architektonicznej z M. du Buit, nadzorował sektor badań, gdzie sortowano i rekonstruowano naczynia oraz wpisywano znalezione obiekty do inwentarza. W 1952 r. został szefem zespołu do badań powierzchniowych klifu kumrańskiego, od Hedjar el-Asba do Ras Feshkha. Wówczas odkrył tzw. Grotę Tymoteusza kojarzoną ze średniowiecznym listem patriarchy Tymoteusza, który pisał o „księgach Starego Testamentu” odkrytych w grocie koło Jerycha około roku 785.

Wraz z ekipą jerozolimskiej Amerykańskiej Szkoły Badań Orientalnych J. Milik dokonał ponadto rekonesansu archeologicznego na Pustyni Judzkiej. W październiku 1952 r. prof. Milik nabył u handlarza antykami w Jerozolimie dwa naczynia z inskrypcjami hebrajskimi i pięć talerzy z okolic Qumran, a dzięki napisowi na jednym naczyniu ustalili odpowiednik miary biblijnej seah (16,6 litra), znanej z Nowego Testamentu.

Zwoje Miedziane

Zasługi prof. J. Milika w obszarze badań filologicznych są nie do przecenienia. W publikacjach zwojów kumrańskich był współautorem konkordancji (zestawień odpowiadających sobie tekstów), jak też odkrywcą nieznanego kursywy aramejskiej pochodzącej ze zwojów grotty 4Q oraz dwóch tzw. zakodowanych pism kursywy protohebrajskiej. W opublikowanej we Francji w 1957 r. książce „Dziesięć lat odkryć na Pustyni Judzkiej” przedstawił znakomitą syntezę stanu badań nad zwojami z Qumran, stając się współautorem tzw. esseńskiej teorii pochodzenia osiedla i zwojów odkrytych w Qumran.

W 1961 r. J. Milik opublikował najbardziej tajemniczy dokument, odkryty w marcu 1952 r. przez francuskiego archeologa H. de Contenssona w grocie 3Q – tzw. Zwój Miedziany. Tekst dwóch miedzianych blach zwoju został pocięty w latach 1955–56 w Instytucie Technologii w Manchester w Anglii na 23 segmenty, które umożliwiły J. Milikowi dokonanie tłumaczenia. Interpretacja tekstów z tych zwojów do dziś budzi wiele polemik.

W latach 60. XX wieku, po zakończeniu badań w Jerozolimie, J. Milik powrócił do Paryża, gdzie został dyrektorem w ośrodku badawczym CNRS, pracując w nim do emerytury, na którą przeszedł w połowie lat 80. Mimo złego stanu zdrowia prof. Milik systematycznie kontynuował badania nad publikacją trudnych i fragmentarycznych rękopisów z Qumran, a ponadto nad numizmatyką i chronologią nabatejską oraz tekstami epigrafiki fenickiej.

W uznaniu ogromnych zasług J. Milika dla studiów biblijnych i zwojów z Qumran jednocześnie dwa ośrodki naukowe uhonorowały tego wybitnego polskiego uczonego. W marcu 1991 r. Uniwersytet Complutense w Madrycie zorganizował międzynarodowy kongres kumrański, odznaczając profesora Milika Medalem Honorowym, a w październiku tegoż roku Komisja Orientalistyki PAN w Krakowie uczciła go międzynarodowym kolokwium i publikacją „Intertestamental Essays in Honour J.T. Milik”. W lipcu 1998 r., w 75. urodziny profesora, władze RP uczciły go Krzyżem Oficerskim Orderu Zasług dla polskiej nauki, zaś Stacja Naukowa PAN w Paryżu zorganizowała w 1999 r. międzynarodowe kolokwium kumranologów.

W styczniu 2006 r. prof. Józefa T. Milka na cmentarzu Pere Lachaise w Paryżu żegnało międzynarodowe grono jego uczniów i współpracowników, oddając hołd polskiemu uczonemu, jednemu z najwybitniejszych przedstawicieli archeologii biblijnej i kumranologii na świecie. ■